

NORGES HØYESTERETT

Den 23. august 2007 avsa Høyesterett kjennelse i

HR-2007-01474-A, (sak nr. 2007/518), straffesak, anke,

Den offentlige påtalemyndighet

(sjef for Spesialenheten for politisaker
Jan Egil Presthus)

E

(bistandsadvokat Erling O. Lyngtveit)

mot

C

(advokat Knut Smedsrud – til prøve)

B

A

(advokat Lars E. Skotvedt – til prøve)

S T E M M E G I V N I N G :

- (1) Dommer **Tønder**: Saken gjelder spørsmål om straff for tre polititjenestemenn for maktbruk ved pågrepelse og om borgerlige rettskrav reist i den forbindelse.
- (2) Nedre Romerike tingrett avsa 23. juni 2006 dom som for de tre polititjenestemenn som denne saken gjelder, har slik domsslutning:

- ”1. C f 00.00.70, dømmes for overtredelse av strl § 229, 1. str alt, strl § 228, 1. ledd, strl § 291, 1. ledd, jf 2. ledd og strl § 325, 1. ledd nr 3, alt sammenholdt med strl § 62, 1. ledd og § 63, 2. ledd, til en straff av fengsel i 90 – nitti – dager, som i medhold av strl § 52 flg gjøres betinget med en prøvetid på 2 – to – år.
2. C, f 00.00.70 tilpliktes å betale kr 20.000,- – tjue tusen – i oppreisningserstatning til E, f 00.00.76 innen 2 – to – uker fra dommens forkynning, hvoretter lovens rente løper.
3. ...
4. B, f 00.00.74, dømmes for overtredelse av strl § 228, 1. ledd, strl § 291, 1. ledd, jf 2. ledd og strl § 325, 1. ledd nr 3, alt sammenholdt med strl § 63, 1. ledd, til å

betale til statskassen en bot på kr 3.000,- – kroner tre tusen – subsidiært fengsel i 6 – seks – dager.

5. B, f 00.00.74, tilpliktes å betale kr 5.000,- – fem tusen – i oppreisningserstatning til E, f 00.00.76 innen 2 – to – uker fra dommens forkynning, hvoretter lovens rente løper.
6. A, f 00.00.76, dømmes for overtredelse av strl § 228, 1. ledd, strl § 291, 1. ledd, jf 2. ledd og strl § 325, 1. ledd nr 3, alt sammenholdt med strl § 63, 1. ledd, til å betale til statskassen en bot på kr 3.000,- – kroner tre tusen – subsidiært fengsel i 6 – seks – dager.
7. A, f 00.00.76, tilpliktes å betale kr 5.000,- – fem tusen – i oppreisningserstatning til E, f 00.00.76 innen 2 – to – uker fra dommens forkynning, hvoretter lovens rente løper.”

- (3) Etter anke fra både de domfelte og påtalemyndigheten, avsa Eidsivating lagmannsrett den 12. mars 2007 dom med slik domsslutning:

”1. C, født 00.00.1970, frifinnes.

C frifinnes for erstatningskravet.

2. B, født 00.00.1974, frifinnes.

B frifinnes for erstatningskravet.

3. A, født 00.00.1976, frifinnes.

A frifinnes for erstatningskravet.”

- (4) Dommen er avsagt under dissens. Flertallet, en av fagdommerne og de fire meddommerne, fant at maktbruken var rettmessig i henhold til straffeloven § 48 tredje ledd, og at de tiltalte derfor måtte frifinnes både etter tiltalen og for erstatnings- og oppreisningskravet. Mindretallet kom til at alle tre måtte dømmes for skadeverk og for å ha utvist utilbørlig opptreden under utførelsen av tjenesten. I tillegg mente de at C måtte dømmes for legemsbeskadigelse. Også mindretallet kom til at alle tre måtte frifinnes for legemsfornærmelse. Mindretallet mente dessuten at alle tre måtte pålegges å betale erstatning til fornærmede, men ikke oppreisning.
- (5) Påtalemyndigheten har anket lagmannsrettens dom til Høyesterett, dog med unntak for frifinnelsen for legemsfornærmelse. Anken gjelder lovanvendelsen. Fornærmede, E, har anket over lagmannsrettens frifinnelse for de framsatte erstatnings- og oppreisningskrav.
- (6) *Jeg er kommet til at påtalemyndighetens anke delvis må tas til følge, og at lagmannsrettens dom delvis må oppheves.*
- (7) Den samlede lagmannsrett har gitt en relativt utførlig beskrivelse av sakens faktum. Av denne følger at tiltalte C natt til 11. juni 2005 kjørte enmannspatrulje i uniformert politibil i Follo politidistrikt. Etter å ha parkert bilen ved et veikryss for observering av trafikken, så han en Mazda 323 gjøre en u-sving idet den nærmet seg krysset. C antok at føreren med dette hadde til hensikt å unndra seg kontroll og opptok derfor forfølgelse av Mazdaen. Han satte på blålys samtidig som han blinket med fjernlysene for å signalisere at bilen skulle stanse. Mazdaen stanset ikke, men økte i stedet hastigheten. Den svingte så inn i et boligfelt der hastigheten er 30 km/t og veien belagt med fartsdumper. Mazdaen kjørte her med så stor hastighet at den hoppet over fartsdumpene, og det gnistret under bilen ved at bilens understell slo ned i asfalten. Da Mazdaen kom til veiens ende, kjørte

den inn på en gangvei som delvis var sperret med en metallbom. Etter å ha kjørt mot bommen slik at den ble slått til side, kom Mazdaen på ny inn på hovedveien. C, som opprettholdt forfølgelsen, satte her på sirenen for å varsle andre bilister og fotgjengere.

- (8) På dette tidspunkt hadde C hatt kontakt med operasjonssentralen, og to andre politibiler, hver med to polititjenestemenn, var nå involvert i jakten på Mazdaen. I den ene satt tiltalte A og i den andre tiltalte B.
- (9) Etter at Mazdaen hadde kjørt i høy hastighet gjennom et uoversiktlig kryss der den hadde vikeplikt, og deretter kom over i motsatt kjørebane og nesten kollidert med en møtende bil i en 90 graders sving, ba C operasjonsleder om tillatelse til å presse bilen av veien. Det fikk han, forutsatt at dette kunne skje under betryggende forhold. Det lyktes bilen A satt i å komme i motsatt kjøreretning av Mazdaen. Bilen ble skråstilt i veibanen i et forsøk på å presse Mazdaen til å stanse. Mazdaen stanset imidlertid ikke, og politibilen måtte bråstoppe for å unngå kollisjon. Mazdaen greide å kjøre forbi ved delvis å kjøre over kantsteinene langs veien for deretter å svinge inn på en sidevei. Her hadde imidlertid C stilt sin politibil og tvang dermed Mazdaen til å stanse. Den sto da på tvers i veien.
- (10) A løp så ut av politibilen og observerte at den forfulgte bilen forsøkte å rygge. På dette tidspunkt var også den tredje politibilen kommet fram til stedet. Uavhengig av hverandre løp A og B bort til førersiden av Mazdaen og slo umiddelbart mot sideruten til førersetet, slik at ruten knustes. Samtidig ble en av politibilene kjørt inntil Mazdaen for å hindre den i å rygge. A og B forsøkte å få føreren ut av bilen, men han gjorde stor motstand ved blant annet å holde seg fast i rattet, og han ropte og skrek.
- (11) C løp fram til Mazdaen like etter A og B og så at de to forsøkte å få føreren ut av bilen. Han tok seg opp på panseret der han kunne observere at en av de øvrige politimennene hadde fått kontroll med bilens eneste passasjer. Han slo så dels med sin Maglite lommelykt, som er ca. 30 cm lang og veier ca. ett kg, og dels med hånden mot frontruten, med den følge at det ble to rosetter i ruten. Omtrent på samme tid fikk A slått av motoren, tatt ut tenningsnøkkelen og løsnet førerens bilbelte.
- (12) A og B fikk etter hvert føreren ut av bilen. C kom så til, og de tre polititjenestemennene forsøkte å få føreren ned på bakken for å få satt på håndjern. Føreren strittet imidlertid fortsatt voldsomt imot. Det virket som han søkte med hendene mot belteregionen, og A og B var redde for at han kunne ha gjemt et våpen i klærne. De fikk han delvis ned flere ganger, men hver gang greide han å komme delvis opp igjen. I lagmannsrettens gjengivelse av faktum er situasjonen beskrevet slik "at han tilsynelatende hadde nesten umenneskelige krefter". Heller ikke bruk av pepperspray hadde noen synbar virkning.
- (13) I denne situasjonen valgte C å slå et svært hardt slag med lommelykten mot baksiden av låret til føreren – et slag som ifølge C normalt medfører stor smerte, uten å volde skade. Da slaget ikke ga noen virkning, forsøkte C å slå et par slag med knyttneven mot mageregionen for å slå pusten ut av føreren. Heller ikke dette hadde noen virkning. Han bestemte seg da for å slå et par relativt harde slag med lommelykten mot rygg- og skulderregionen til føreren. Da de fortsatt ikke oppnådde å få kontroll over situasjonen, valgte C å gi føreren et "løst kakk" i hodet med lykten ved å svinge den med handledet. Etter å ha konstatert at motstanden fortsatte, slo han to slag med lykten mot fremre del av hodet. Slagene ble utført ved at han bøyde seg fram over føreren og svingte lykten med en bevegelse av armen fra albueleddet ned til hånden. Føreren begynte da å blø fra hodet, og

motstanden opphørte. Han ble deretter påsatt håndjern og kjørt til sykehus, hvor såret ble sydd med seks sting.

- (14) Det ble tatt blodprøve av føreren ca. tre timer etter kjøringen. Den viste 0,06 promille, hvilket tilsier en alkoholkonsentrasjon i blodet på tidspunktet for kjøringen på 0,5 promille.

- (15) Fornærmede, E (heretter E), er irakisk statsborger. Det er opplyst at han kom til Norge i 2004 i forbindelse med familiegjengenforening med sin kone. Da hendelsen fant sted, var han og hans kone på vei hjem til bopel etter at de hadde vært på besøk hos familie. Som bakgrunn for at han snudde og ikke stoppet for politiet, har han forklart at han for noen år tilbake ble utsatt for kraftig vold fra irakisk politi i forbindelse med at han kjørte drosje om natten. Denne hendelsen har forfulgt ham siden, og da han fikk se politibilen som sto i krysset, ble han grepet av panikk. Sakkyndig vitne for lagmannsretten har forklart at E på bakgrunn av hendelsen i Irak, kan ha fått en dissosiasjonstilstand ved synet av politibilen, uten at han dermed var utilregnelig da kjøringen fant sted. Lagmannsretten fant det ikke nødvendig å ta stilling til årsaken til at E forsøkte å unndra seg kontroll. Den nøyde seg med å konstatere at en slik dissosiasjonstilstand kan forklare den usedvanlig store fysiske styrken han utviste og hans tilsynelatende manglende reaksjon på smerte.

- (16) Jeg går etter dette over til å se nærmere på lagmannsrettens lovanvendelse.

- (17) Det er på det rene at polititjenestemennene har foretatt handlinger som i utgangspunktet rammes av straffebestemmelser – for alle gjelder dette bestemmelsen om skadeverk, jf. straffeloven § 291 første ledd, og for C gjelder det bestemmelsen om legemsbeskadigelse, jf. straffeloven § 229 første straffalternativ. Domfellelse av polititjenestemenn etter disse bestemmelsene vil igjen aktuElere anvendelse av straffeloven § 325 – alternativene om grov uforstand i tjenesten og utilbørlig opptreden. Spørsmålet i saken er om den situasjonen som forelå ved pågripelsen, gjør handlingene rettmessige slik at de likevel ikke kan dømmes for overtredelse av straffebestemmelsene.

- (18) Påtalemyndigheten har prinsipalt anført at lagmannsretten har anvendt feil vurderingsnorm når den har vurdert saken ut fra kriteriene i straffeloven § 48 tredje ledd, som er en spesialbestemmelse i straffelovens nødvergeparagraf om straffrihet i forbindelse med pågripelse. Etter påtalemyndighetens mening må vurderingen foretas i forhold til kriteriene i lov 4. august 1995 nr. 53 om politiet (politiloven) § 6, som gir regler om hvordan polititjenesten skal utføres. Det hevdes at politiloven § 6 gir en snevrere ramme for hva politiet kan foreta seg straffritt enn det som følger av straffeloven § 48 tredje ledd. Det er i denne forbindelse særlig vist til at kriteriet ”ubetinget utilbørlig” i straffeloven § 48 etter sin ordlyd begrenser straffbarheten til den mer kvEfisert uskjønnsomme opptreden. Det skal da svært mye til for at en polititjenestemann kan straffes, noe som er i dårlig samsvar med dagens krav til politiets opptreden, slik dette kommer til uttrykk i de nyanserte reglene i politiloven § 6, som er videreført i politiinstruksen. Etter at vi i 1995 fikk politiloven med dens prinsipper for hvordan politiet skal opptre, også ved maktutøvelse, må det derfor være kriteriene i denne bestemmelsen som politiets handlinger må vurderes ut fra og ikke reglene i straffeloven § 48 tredje ledd. Lagmannsrettens frifinnende dom er således avsagt på feil rettslig grunnlag og må derfor oppheves. Subsidiært har påtalemyndigheten anført at lagmannsretten har anvendt § 48 tredje ledd feil.

- (19) Forsvarerne hevder at lagmannsretten har lagt riktig norm til grunn. De bestrider at vedtakelsen av politiloven innebar at straffeloven § 48 tredje ledd ikke lenger skal gjelde ved vurderingen av straffbarheten av politiets handlinger ved pågripelse. Til påtalemyndighetens subsidiære anførsel har forsvarerne hevdet at rettsanvendelsen er riktig.

- (20) Straffeloven § 48 lyder:

”Ingen kan straffes for Handling, som han har foretaget i Nødverge.

Det er Nødverge, naar en ellers strafbar Handling foretages til Afværgelse af eller Forsvar mod et retsstridigt Angreb, saafremt Handlingen ikke overskrider, hvad der fremstillede sig som fornødent hertil, og det i Betragtning af Angrebets Farlighed, Angriberens Skyld eller det angrebne Retsgode ei heller maa agtes ubetinget utilbørligt at tilføie et saa stort Onde som ved Handlingen tilsigtet.

Hvad ovenfor er bestemt om Afværgelse af retsstridigt Angreb, kommer ogsaa til Anvendelse med Hensyn til Handlinger, der foretages i Hensigt at iverksætte en lovlig Paagribelse eller hindre, at Straf- eller Varetægtsfanger rømmer.

Har nogen overskredet Grænserne for Nødverge, er han dog straffri, hvis Overskridelsen alene har fundet Sted paa Grund af en ved Angrebet fremkaldt Sindsbevægelse eller Bestyrtelse.”

- (21) Annet ledd fastsetter kriteriene for straffrihet for nødvergehandlinger. Handlingen må for det første være nødvendig – ”fornødent hertil” – og dessuten må den framstå som ikke ”ubetinget utilbørligt”. Tredje ledd fastsetter at de samme kriterier for straffrihet skal gjelde ved pågripelse eller når noen hindrer en innsatt i å rømme, selv om situasjonen ikke kan karakteriseres som nødverge. Bestemmelsen, som har vært anvendt og ansett som hjemmel for politiets maktbruk ved pågripelser, gjelder også når pågripelse foretas av andre, jf. straffeprosessloven § 176 første ledd annet punktum.

- (22) Politiloven § 6 lyder:

”Alminnelige regler om hvordan polititjenesten skal utføres

Tjenesteoppdragets mål skal søkes nådd gjennom opplysning, råd, pålegg eller advarsel eller ved iverksettelse av regulerende eller forebyggende tiltak.

Politiet skal ikke ta i bruk sterkere midler uten at svakere midler må antas utilstrekkelige eller uhensiktsmessige, eller uten at slike forgjeves har vært forsøkt. De midler som anvendes, må være nødvendige og stå i forhold til situasjonens alvor, tjenestehandlingens formål og omstendighetene for øvrig.

Politiet skal opptre saklig og upartisk og med omtanke for personers integritet, slik at den som er gjenstand for inngrep fra politiet, ikke utsettes for offentlig eksponering i større grad enn gjennomføringen av tjenestehandlingen krever.

Politiet kan anvende makt under tjenesteutførelsen i den utstrekning det er nødvendig og forsvarlig.”

- (23) Bestemmelsens fjerde ledd inneholder hjemmelen for politiets bruk av makt. Denne kan anvendes i den utstrekning dette er ”nødvendig” og ”forsvarlig”. Ved avgjørelsen av hva som er nødvendig og forsvarlig, må iakttas bestemmelsen i annet ledd, som angir generelle prinsipper for politiets tjenesteutøvelse. Av denne følger det grunnleggende

prinsipp at politiet ikke skal ta i bruk sterkere midler uten at svakere midler må antas utilstrekkelige eller uhensiktsmessige, eller at slike forgjeves har vært forsøkt – det såkalte subsidiaritetsprinsippet. I tillegg stiller annet punktum opp et krav om forholdsmessighet i tillegg til nødvendighetskravet.

- (24) Prinsippene i politiloven § 6 er igjen videreført og noe nærmere spesifisert i politiinstruksen. I § 3-1 er blant annet prinsippene i § 6 annet ledd videreført, og § 3-2 inneholder nærmere regler for politiets bruk av makt. Lignende prinsipper kan også utledes av straffeprosessloven der pågripelsen skjer i forbindelse med strafforfølgning, jf. straffeprosessloven §§ 170a og 178 første ledd.
- (25) I forarbeidene til politiloven, jf. Ot.prp. nr. 22 (1994–95) side 18, er straffeloven § 48 nevnt som en bestemmelse som regulerer når og i hvilken utstrekning politiet har rett til å bruke fysisk makt til å gjennomføre sine tjenestehandlinger. I denne forbindelse poengteres det at dette var den eneste bestemmelse i vår lovgivning som uttrykkelig hjemlet en slik fullmakt. Dette til tross for at det har vært alminnelig akseptert at politiet – som vårt samfunns sivile maktapparat – har adgang til å anvende fysisk makt ut over de situasjoner som omfattes av § 48 tredje ledd. Ved vedtakelsen av en ny politilov var det derfor ønskelig å få lovfestet en slik alminnelig hjemmel for politiets maktbruk, jf. lovens § 6 fjerde ledd. Det er imidlertid ikke nevnt noe om at denne skulle komme istedenfor straffeloven § 48 tredje ledd ved politiets maktbruk i pågripelsessituasjoner, noe som peker i retning av at dette heller ikke har vært hensikten.
- (26) I denne forbindelse viser jeg videre til proposisjonens side 5 der bakgrunnen for loven dels opplyses å være en modernisering og opprydding av gjeldende politilovgivning, og dels en lovfesting av politiets virkemidler i arbeidet med å opprettholde den offentlige ro og orden. I tilknytning til det siste ble det særlig pekt på at mens politiets adgang til å foreta inngrep ved forfølgning av straffbare forhold er regulert gjennom reglene om tvangsmidler i straffeprosessloven, var politiets fullmakter på det ordensmessige område i liten grad hjemlet i lov. I norsk rett har det vært alminnelig antatt at politiet, for å opprettholde ro og orden og for å hindre lovbrudd, har hatt en sedvanebestemt myndighet til å treffe nødvendige tiltak – den såkalte ”generalfullmakten”. I denne forbindelse uttales:
- ”I norsk rett er det alminnelig antatt at politiet for å opprettholde ro og orden og for å hindre lovbrudd, har en sedvanebestemt myndighet til å treffe nødvendige tiltak. Denne myndighet er blitt kalt ”politiets generalfullmakt”. Ifølge legalitetsprinsippet må det offentlige ha hjemmel i lov for å foreta inngrep overfor borgerne. Politiets generalfullmakt har representert et unntak fra legalitetsprinsippet. Det må i dag anses for utilfredsstillende at en stor del av de inngrep som samfunnets sivile maktapparat kan iverksette, ikke har hjemmel i formell lov.”**
- (27) På denne bakgrunn forstår jeg forarbeidene slik at formålet først og fremst har vært å gi en kodifisering av politiets ulovfestede fullmakter, herunder adgangen til å utøve makt. Dette underbygger at det ved vedtakelsen av politiloven ikke har vært hensikten å foreta noen endring med hensyn til anvendelsen av straffeloven § 48 tredje ledd ved den strafferettslige vurdering av politiets handlinger ved pågripelser.
- (28) Påtalemyndigheten har særlig vist til forarbeidene til den nye straffeloven (lov 20. mai 2005 nr. 28, ennå ikke trådt i kraft), som den hevder må forstås slik at den regel som

tilsvarer straffeloven § 48 tredje ledd i den nye loven, ikke skal komme til anvendelse ved politiets pågrep. Om dette skal jeg bemerke:

- (29) Straffelovkommisjonen foreslo i NOU 2002: 4 side 219 å sløyfe en tilsvarende bestemmelse som straffeloven § 48 tredje ledd i utkastet til ny nødvergebestemmelse. Dette ble begrunnet med at en slik bestemmelse, etter vedtakelsen av politiloven, har mistet sin betydning for så vidt gjelder vurderingen av om politiets maktutøvelse var nødvendig og forsvarlig. Det er i denne forbindelse særlig vist til at reglene i lovens § 6 i dag vil være retningsgivende. Under høringen gikk Politiets Fellesforbund imot forslaget. Forbundet begrunnet dette særlig med polititjenestemennenes behov for beskyttelse mot strafforfølgelse. Forbundet mente at politiloven § 6 ikke tok høyde for det tilfelle at polititjenestemannen vurderer situasjonen feil og dermed utøver makt som går lenger enn det som situasjonen skulle tilsi, jf. Ot.prp. nr. 90 (2003–2004) side 208. Departementet hadde visse innvendinger mot forbundets begrunnelse for å beholde bestemmelsen, men gikk likevel inn for å beholde den og uttaler i den forbindelse på side 209:
- ”Departementet er likevel enig med Politiets Fellesforbund i at regelen i § 48 tredje ledd fortsatt har en viss selvstendig betydning ved siden av reglene i blant annet politiloven § 6. Dette gjelder for eksempel i forhold til borgerlige pågrep der det er behov for å bruke mer makt for å gjennomføre pågrepet enn den begrensede maktutøvelsen som er hjemlet i straffeprosessloven § 173, jf. § 176, og der det ikke (lenger) foreligger noe rettsstridig angrep – for eksempel fordi gjerningspersonen flykter. Departementet går på denne bakgrunn inn for at regelen i § 48 tredje ledd videreføres i en ny straffelov, jf. annet ledd i departementets utkast til § 18.”**
- (30) Resultatet ble at også den nye nødvergebestemmelsen i lovens § 18 i annet ledd gir en regel om straffrihet ved pågrep. På samme måte som straffeloven § 48 tredje ledd, gjelder bestemmelsen etter sin ordlyd pågrep generelt, uten at pågrep foretatt av politiet settes i noen særstilling.
- (31) Jeg finner ikke grunn til å gå nærmere inn på hvilken rekkevidde disse uttalelsene fra forarbeidene vil ha for forståelsen av § 18 annet ledd i den nye straffeloven. Noe avgjørende tolkingsmoment for forståelsen av dagens bestemmelse i straffeloven § 48 tredje ledd kan de under ingen omstendighet være.
- (32) Jeg må etter dette konkludere med at spørsmålet om straffrihet for polititjenestemenns handlinger i forbindelse med pågrep fortsatt må vurderes ut fra straffeloven § 48 tredje ledd, det vil si at avgjørelsen vil måtte bero på om handlingen har vært nødvendig og om den må anses ”ubetinget utilbørlig”.
- (33) Påtalemyndighetens vesentligste innvending mot anvendelsen av straffeloven § 48 tredje ledd er at uttrykket ”ubetinget utilbørlig” hevdes å ville gi for vide rammer for politiets handlefrihet sett i forhold til dagens normer for polititjeneste, slik de kommer til uttrykk i politiloven og det øvrige regelverk.
- (34) Uttrykket ”ubetinget utilbørlig” har karakter av rettslig standard hvis innhold vil kunne variere over tid, avhengig av samfunnsutviklingen og det til enhver tid rådende syn på hva som er akseptabel politimessig opptreden. Når man skal ta stilling til straffbarheten av politiets handlinger, må de prinsipper for politiets tjenesteutøvelse som vi finner i politiloven § 6 annet ledd, politiinstruksen og annet regelverk derfor komme sentralt inn i vurderingen. I denne forbindelse er det dessuten et poeng at politiloven § 6 også får direkte anvendelse ved pågrep, jf. lovens § 2. Hva som er nødvendig og tilbørlig

maktutøvelse, må altså vurderes i lys av politilovens krav til forholdsmessighet i maktbruken og til kravet om å anvende det minst inngripende maktmiddel.

- (35) Paragraf 48 tredje ledd åpner for en noe videre ramme for lovlig maktutøvelse enn det som følger av politiloven § 6. Høyesterett har tidligere påpekt at det generelt er behov for romslighet i vurderingen av lovligheten av politiets tjenesteutøvelse. I Rt. 1995 side 661 på side 664 siterer førstvoterende følgende fra byretten, som han gir sin tilslutning til:

”Det som deretter må vurderes er hvorvidt As handling er rettsstridig, m.a.o. hvorvidt han i sin stilling og situasjon straffritt kunne fjerne B på den måten som ble gjort. I den forbindelse er det grunn til å understreke at politiet er det organ som kan utøve maktanvendelse overfor borgerne uten at dette uten videre skal føre til strafferettslige reaksjoner. Dette er helt nødvendig for at politiet skal utføre sine roller som ordensvern og det legges generelt til grunn at politiet må kunne utøve den makt som anses nødvendig for å få gjennomført tjenesteoppdraget. Vurderingen må skje der og da og det må levnes politiet en forholdsvis romslig ramme når man skal vurdere handlingen i ettertid.”

- (36) En tilsvarende romslighet i vurderingen vil måtte aksepteres også om straffbarheten av politiets maktutøvelse utelukkende bedømmes på grunnlag av prinsippene i politiloven § 6. Jeg viser til Rt. 2003 side 948, som nettopp gjaldt en vurdering av en politimanns opptreden i forhold til politiloven § 6, der førstvoterende i avsnitt 18 og 19 slutter seg til lagmannsretten, som uttaler:

”Det er likevel klart at avgjørelsen av om makt skal anvendes i stor grad må bero på skjønnsmessige vurderinger tatt av den aktuelle tjenestemann i situasjoner som kan være meget vanskelig å takle, og at det derfor i noen grad må gis rom for feilvurderinger uten at det derved kan konstateres at vedkommende tjenestemann har gjort seg skyldig i noe straffbart.”

- (37) Jeg viser også til departementets kommentar til Politiets Fellesforbunds innvending mot ikke å ta inn en regel tilsvarende straffeloven § 48 tredje ledd i den nye straffeloven, jf. Ot.prp. nr. 90 (2003–2004) side 209, der det uttales følgende:

”Flere av eksemplene som Politiets Fellesforbund nevner i sin høringsuttalelse, knytter seg til den situasjon at tjenestemannen tar feil av den faktiske situasjonen, og av den grunn bruker mer makt enn det som objektivt sett var nødvendig. Her som på andre områder gjelder at det er tjenestemannens egen oppfatning av den faktiske situasjonen som må legges til grunn. Bare der handlingen er straffbar også ved uaktsomhet vil en uaktsom feiloppfatning av den faktiske situasjonen føre til straffansvar. Er feiloppfatningen ikke uaktsom, er tjenestemannen straffri.”

- (38) Jeg må etter dette konkludere med at påtalemyndighetens prinsipale anførsel, at lagmannsretten har lagt til grunn feil vurderingsnorm, ikke kan føre fram.
- (39) Jeg går så over til å drøfte påtalemyndighetens subsidiære anførsel, nemlig at lagmannsretten har anvendt § 48 tredje ledd feil når den har kommet til at de tiltalte må frifinnes.
- (40) Innledningsvis minner jeg om at det her må skje en samlet vurdering ut fra den situasjon som forelå slik denne fortonte seg for tjenestemennene. Samtidig må handlingene vurderes i lys av prinsippene i politiloven § 6 annet ledd. I denne forbindelse vil en vurdering av mulige alternativer til de foretatte handlinger stå sentralt. Kravet til

forholdsmessighet og om bruk av minst inngripende virkemiddel må vurderes i tilknytning til hvert enkelt ledd i hendelsesutviklingen.

- (41) Jeg ser først på lovanvendelsen i forbindelse med lagmannsrettens frifinnelse av B og A for tiltalen om skadeverk.
- (42) Spørsmålet blir her om det var en nødvendig og ikke utilbørlig handling å knuse ruten på førersiden etter at bilen var stanset. Det er på det rene at ingen av de to gjorde forsøk på å åpne døren, som ikke var låst, eller på annen måte først å henvende seg til føreren før de gikk til aksjon. Påtalemyndigheten har anført at slike handlingsalternativer burde ha vært forsøkt før tjenestemennene slo inn sideruten.
- (43) B har forklart at formålet med å knuse ruten var å dominere situasjonen. A har ifølge lagmannsretten forklart at hun "ville sjokke fører med å knuse ruten" og at hun la seg på "et høyt nivå på maktstigen".
- (44) Jeg er kommet til at handlingene må ligge innenfor det de to tjenestemenn lovlig kunne foreta seg i den situasjon som forelå og slik den fortonte seg for dem. Jeg tar da utgangspunkt i utviklingen i biljakten, som foregikk i høy hastighet, i tettbygd strøk og som meget lett kunne ha forårsaket alvorlig trafikkulykke. Samtidig viste det seg svært vanskelig å få stanset bilen. Lagmannsrettens flertall har karakterisert kjøringen slik at den "bar bud om at føreren nærmest for enhver pris ville unndra seg pågripelse" og at "(d)et må ha fremstått som nødvendig å hindre fortsatt kjøring".
- (45) Jeg legger videre vesentlig vekt på at A, da hun løp ut av politibilen, så at den forfulgte bilen forsøkte å rygge. Også føreren av politibilen observerte dette. Situasjonen har da vært oppfattet slik at biljakten ennå ikke var avsluttet, men at føreren forsøkte å komme løs av sperringen mellom politibilene.
- (46) Som lagmannsrettens flertall poengterer, må også hensyn tas til faren ved pågripelse i bil når føreren yter motstand og han fortsatt har kontroll over bilen. Selv om det i utgangspunktet neppe var grunnlag for mistanke om at føreren hadde begått alvorlig kriminEtet, kunne man, slik det hele utviklet seg, heller ikke vite hva man hadde med å gjøre.
- (47) Med det faktum som lagmannsrettens flertall har lagt til grunn, må etter min mening Bs og As opptreden ligge innenfor det handlingsrom som straffeloven § 48 tredje ledd gir ved pågripelse. Jeg legger da vekt på at ruteknusingen rent økonomisk hadde et beskjedent skadepotensiale, og normalt vil ha en begrenset psykisk virkning for føreren. Det hefter således ingen feil ved lagmannsrettens rettsanvendelse når den har frifunnet dem for tiltalen om skadeverk, og anken må derfor bli å forkaste.
- (48) Jeg ser så på lagmannsrettens rettsanvendelse ved frifinnelsen av C for skadeverk. Som tidligere nevnt besto handlingen i at han slo dels med sin Maglite lommelykt og dels med hånden mot frontruten, med den følge at det ble to rosetter i ruten.
- (49) Jeg har funnet denne vurderingen vanskeligere enn for Bs og As vedkommende. Lagmannsrettens flertall har lagt til grunn at da C tok seg opp på panseret til flukt bilen, var B og A i gang med å forsøke å få føreren ut av bilen, mens en annen polititjenestemann var opptatt med å få passasjeren under kontroll og påsatt håndjern. Det

kan synes som unødvendig maktbruk ytterligere å påføre føreren sjokkvirkning og bilen skade.

- (50) Når jeg under sterk tvil likevel har kommet til at også Cs handling må stå seg som lovlig maktbruk, er det ut fra en tilsvarende vurdering som for B og A. Lagmannsrettens flertall har lagt til grunn at da C klatret opp på panseret, var bilens motor i gang, og ”pågrepelsen var inne i en kritisk fase hvor farlige situasjoner lett kunne oppstå”. Det var således ikke utenkelig at føreren fortsatt kunne sette bilen i bevegelse med den skaderisiko som dette ville utløse. Det er opplyst at Cs motivasjon for å slå mot frontruten var å distrahere de som var i bilen. Det kan nok diskuteres om det ikke forelå alternative valgmuligheter. Jeg er imidlertid kommet til at i situasjonen som forelå, må Cs valg ligge innenfor det handlingsrom som straffeloven § 48 tredje ledd gir. Heller ikke i forhold til Cs skadeverk finner jeg at lagmannsretten har lagt til grunn feil rettsanvendelse, og anken må også på dette punkt bli å forkaste.
- (51) Jeg går så over til å se nærmere på lagmannsrettens frifinnelse av C for legemsbeskadigelse.
- (52) Av min tidligere redegjørelse for det faktiske hendelsesforløp framgår at det under selve pågrepelsen, etter at bilen var stanset og motoren slått av, skjedde en trinnvis opptrapping av virkemiddelbruken. Når det ikke lyktes med fysisk makt å få kontroll over føreren, forsøkte man med pepperspray, som heller ikke ga synlig effekt. C tok etter dette til med å slå ulike steder på kroppen, delvis med knyttet neve og delvis med Maglite lommelykt. Maktopptrappingen kulminerte så med slag med lommelykten mot hodet, først et ”løst kakk” og så to slag mot fremre del av hodet, noe som påførte E et åpent sår. Det er ikke bestridt at den samlede voldsbruken dekker gjerningsbeskrivelsen i straffelovens bestemmelse om legemsbeskadigelse, jf. straffeloven § 229 første straffalternativ.
- (53) Jeg finner det klart at C med dette, særlig ved å slå med lommelykten mot hodet, har gått ut over grensene for lovlig maktutøvelse etter straffeloven § 48 tredje ledd. I vurderingen har jeg særlig lagt vekt på følgende forhold:
- (54) Jeg finner det for det første tvilsomt om en slik bruk av lommelykten kan forenes med politiets våpeninstruks. Etter instruksens § 16 skal skadevirkningene ved bruk av våpen søkes begrenset mest mulig. Dette er en regel som samsvarer med politiloven § 6 annet ledd. I merknadene til bestemmelsen heter det om bruk av kølle at slag ikke må rettes mot hodet, men mot ben eller armer. Jeg tar ikke stilling til om det i det hele tatt var adgang til å benytte en Maglite lommelykt som våpen i den situasjon som forelå. Ved å anvende den på den måten som her ble gjort, tok imidlertid C i bruk et meget farlig redskap som lett kunne ha fått langt alvorligere fysiske skadevirkninger enn det som ble tilfelle her. Jeg kan vanskelig se at den situasjon som forelå på noen som helst måte kunne forsvare en så drastisk handling.
- (55) Det var således ikke noe som tilsa at Cs eller de øvrige polititjenestemennenes liv og helse var i fare. Under hele pågrepelsen utøvde E kun motstand mot å bli pågrepet – det er ingen opplysninger om at han selv gikk til angrep eller oppførte seg truende mot noen av tjenestemennene. Det er heller ikke gitt opplysninger som ga konkrete holdepunkter for å anta at E hadde våpen på seg.

- (56) Selv om det nok er på det rene at den motstand E utøvde var betydelig, og at det derfor var vanskelig å få kontroll over ham, er det bemerkelsesverdig at slagene mot hodet kom så pass kort tid etter at bilen stanset – lagmannsrettens mindretall har oppgitt dette til 2 ½ til 3 minutter. Tar man så i betraktning at det, etter at det var satt håndjern på passasjerer, til sammen var fem polititjenestemenn tilgjengelig, er det vanskelig å forstå at det ikke skulle være adekvate alternative virkemidler til, i alle fall etter en viss tid, å få kontroll over E.
- (57) Jeg er på denne bakgrunn kommet til at lagmannsrettens frifinnelse av C for legemsbeskadigelse beror på feil lovanvendelse, og at dommen i samsvar med påtalemyndighetens påstand må bli å oppheve på dette punkt.
- (58) Jeg tar så for meg anken fra E over lagmannsrettens frifinnelse av polititjenestemennene for hans krav på erstatning og oppreisning. Prinsipalt har han påstått lagmannsrettens dom opphevet på det grunnlag at lagmannsrettens frifinnende dom i straffesaken må oppheves som følge av feil lovanvendelse. Han har i denne forbindelse henholdt seg til påtalemyndighetens anførsler. Subsidiært, for det tilfelle at lagmannsrettens frifinnende dom i straffesaken blir stående, anføres at erstatningskravet likevel er i behold. Det er vist til hovedregelen om erstatningsplikt for skadeforvoldelse ved nødhandling, jf. skadeserstatningsloven § 1-4 første punktum. Unntaket i annet punktum hevdes ikke å komme til anvendelse da E verken har truet eller angrepet polititjenestemennene.
- (59) Jeg kan ikke se at skadeserstatningsloven § 1-4 får anvendelse i dette tilfellet. Utgangspunktet må tas i at en frifinnelse i medhold av straffeloven § 48 tredje ledd innebærer at handlingen er lovlig og rettmessig. Det er da ikke rettslig grunnlag for et erstatnings- eller oppreisningskrav, og lagmannsrettens frifinnende dom må opprettholdes. På den annen side må en opphevelse av lagmannsrettens frifinnende dom i straffesaken føre til at også den frifinnende dom for erstatningskravet oppheves.
- (60) Jeg stemmer for denne

K J E N N E L S E :

Anken fra påtalemyndigheten:

Lagmannsrettens dom med hovedforhandling oppheves for så vidt gjelder frifinnelsen av C for overtredelse av straffeloven § 229 første straffalternativ, jf. § 232 og straffeloven § 325 første ledd.

For øvrig forkastes anken.

Anken fra E:

Lagmannsrettens dom med hovedforhandling oppheves for så vidt gjelder krav om erstatning og oppreisning mot C.

For øvrig forkastes anken.

- (61) Dommer **Gussgard**: Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med

førstvoterende.

(62) Dommer **Oftedal Broch:** Likeså.

(63) Dommer **Indreberg:** Likeså.

(64) Dommer **Gjølstad:** Likeså.

(65) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

K J E N N E L S E :

Anken fra påtalemyndigheten:

Lagmannsrettens dom med hovedforhandling oppheves for så vidt gjelder frifinnelsen av C for overtredelse av straffeloven § 229 første straffalternativ, jf. § 232 og straffeloven § 325 første ledd.

For øvrig forkastes anken.

Anken fra E:

Lagmannsrettens dom med hovedforhandling oppheves for så vidt gjelder krav om erstatning og oppreisning mot C.

For øvrig forkastes anken.

Riktig utskrift bekreftes: